

Abdurrahman Güzel
Asiye Duman
Bayram Baş
Celal Demir
Bilginer Onan
Duygu Uçgun
Ferhat Ensar
Halit Karatay
Hasan Bağcı
Hayrettin Parlakyıldız
İlhan Erdem
K. Kaan Bykikiz
Kemalettin Deniz
Mehmet Akif een
Mehmet Kurudayıoğlu
Musa ıfci
Mustafa Başaran
Namık Kemal şahbaz
Ömer ıftı
zay Karadağ
Sedat Karagl
Sedat Maden
Sait Tüzel
Salih Kürşad Dolunay
Yusuf Doğan

Editörler

Abdurrahman Güzel
Halit Karatay

3. baskı

Türkçe đretimi El Kitabı

Editörler: Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL - Prof. Dr. Halit KARATAY

TÜRKÇE ÖĞRETİMİ EL KİTABI

ISBN 978-605-364-526-9

DOI 10.14527/9786053645269

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2019, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır; indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Ekim 2013, Ankara

3. Baskı: Eylül 2019, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105
Yenimahalle/ANKARA
(0312 394 55 91)

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

*Dostluđun, sabrın, vefanın sahibi,
Tıp alanında birçok bilimsel ilklere imza atarak insanlığa hizmette asla yorulmayan,
aslında unutulana
bir SARIKAMIŞ DESTANI'na Türk Milletine ve dünyaya tanıtan
SAYIN PROF. DR. GAZİ BİNGÜR SÖNMEZ PAŞA'ya saygılarımızla!*

ÖN SÖZ

Büyük devlet adamı Mustafa Kemal'in; "*Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran Türk halkı, Türk milletidir. Türk milleti demek; Türk dili demektir. Türk dili, Türk milleti için kutsal bir hazinedir. Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir.*"¹; Yahya Kemal'in de, "*Anamın ak sütü kadar saf ve temiz olan Türkçem*"² dediği Türkçeyi; başlangıçtan günümüze değin ses bayrağımız olarak yaşatan, bizzat kendileri de Türkçe eserler yazan, Bilim-Kültür Merkezleri açan, ayrıca Türkçeyi, Türkçenin eğitimini, Türkçe ile yazmayı, Türkçe konuşmayı da Anayasa teminatı altına alan büyük devlet ricali ve onu oluşturan Türk milletidir. Bu cümleden olarak Karmanoğlu Mehmet Bey, 15 Mayıs 1277'de Konya'yı aldığı zaman "*Bu günden sonra, divan ü dergâh ü bârgâhda, meclisde ve meydanda Türkçeden gayri dil kullanılmayacaktır.*" fermanı ile Türkçeyi devlet dili, bilim dili haline getiriyordu.³

Sultan Abdülhâmid de Kanûn-i Esâsî (23 Aralık 1876)'nin 18. maddesinde: "*Teba-i Osmaniyye'nin hidemâti devlette istihdam olunmak için devletin lisan-ı resmisi olan Türkçeyi bilmeleri şarttır.*"⁴ kanunî zorunluluğunu koyuyordu. Ayrıca aynı Anayasa'nın 52. maddesinde de, Latin harflerinin resmen kabulü⁵'nü ister, fakat o dönemdeki 1878 Osmanlı-Rus ve 1912 Balkan Savaşları bu kararı engelliyordu.

Mustafa Kemâl Atatürk de 1923 Anayasası'nda "*Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi dili Türkçedir.*" maddesini ve 3 Kasım 1927 tarihli kararla da *yeni harflerin kabulünü* kanun hükmü altına alıyordu.

Bilindiği gibi tarihi veriler içinde Türkçemizin ilk yazılı dil yâdigârı olan *Orhun Abideleri*; VIII. asrın ilk yarısında *Göktürkler*'in devlet kurduğu Orta Asya'nın doğusunda, yalnızca Türk varlığını kanıtlayan *ilk yazılı belgeler* olmayıp aynı zamanda *Türkçenin*,⁶ işlekliliği, akıcılığı, dildeki soyut kavramlar için kullanılan sözlerin özelliklerini de taşıyan 4-5 bin yıllık bir *konuşma ve yazı dili* olduğunu ispatlıyordu. Yeryüzünde çok az sayıda dil, ancak bu kadar tarihi derinliğe sahiptir. Bu sebeple Türkçe; bir *bilim-kültür ve dünya dili* özelliğini taşımaktadır.

Kaşgarlı Mahmud'un Divanü Lügati't-Türk'ünde Türkün, Türk milletinin ve Türk Dilinin yüceliği anlatılırken bu *milletin adını da Tanrı'nın verdiği* belirtilir ve Hz. Muhammed'in Türkler ve Türkçe hakkındaki "*Türk dilini öğreniniz! Çünkü onların uzun sürecek bir hâkimiyetleri vardır.*"⁷ hadisi hatırlatılır.⁸

1 Cunbur, Müjgan, *Atatürk ve Milli Kültür*, Ankara 1981, s. 35.

2 Akyüz, Kenan, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi*, 5. Baskı, İstanbul 1995, 732.

3 N.Ş. Banarlı a.g.e., C1, s. 298-299

4 Özyavuz, Tuncer, *Osmanlı-Türk Anayasaları*, İstanbul 1997, s. 304; Suna Kili, *Türk Anayasaları*, Tekin Yayın. İstanbul 1982, s.11.

5 Kodaman, Bayram, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*, Ankara 1991, s.165.

6 Mengi, M., *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 5.

7 Kaşgarlı Mahmud, (Tercüme Eden: Besim Atalay), *Divânü Lügati't-Türk*, Tıpkı basım s.3-4; Caferoğlu, Ahmet, *Kaşgarlı Mahmud*, (1000 temel eser serisi, 30 İst.1970)

8 Kaşgarlı Mahmud, *Divân-ı Lügati't-Türk*, s. 3.

Demek oluyor ki Türkçe, tarihi veriler içinde her dönemde önemini ortaya koyuyordu. Bu bağlamda Cumhuriyetimizin ilk yıllarında Atatürk'ün 1926'da Konya'da açtığı iki yıllık Orta Muallim Mektebi'nin ilk bölümü Türkçe Öğretmenliği Bölümü idi. Devam eden dönemlerin içindeki değişik fırtınalara rağmen Türkçe Bölümü, ilk baştaki özelliğini Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Eğitim Enstitüleri ve Yüksek Öğretmen Okullarında sürdürüyordu. Bu kurumlar, Temmuz 1982'de 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun yürürlüğe girmesi ile Eğitim Fakültelerine dönüştürülüp mevcut ya da yeni kurulan üniversitelere bağlanıyordu. Ancak Eğitim Fakültelerinin 1982'de kurulmaları esnasında Türkçe Öğretmenliği Bölümü bulunmayıp yalnız Edebiyat Öğretmenliği Bölümü bulunuyordu. Bu ise büyük bir noksanlık idi. Çünkü 500 bin lise öğrencisine edebiyat öğretmeni yetiştiriliyor, fakat 16 milyon ilk ve ortaokul öğrencisi için Türkçe öğretmeni yetiştirilmiyordu. Bu sebeple Türkçe öğretmenin yerini *Biyolog, Ziraatçı, Hukukçu, Tıpçı, Turizmci* vb. alıyordu.

Bu sebeple büyük bir ihtiyacın ürünü olarak üniversitemizde, 1984 yılında çalışmalarımıza başladık. Ancak 1989 yılında Türkçenin Eğitimi Bölümünün kurulmasını sağladık. Burada asıl hedefimiz, ilköğretimin birinci sınıfından dördüncü sınıfa kadar *Temel Türkçe Öğretmenliği Anabilim Dalı(1-4)*'ni kurarak burada uzman *Türkçe öğretmeni* yetiştirmektir. Buna ilgili kurumlar onay vermeyip yukarıda isimlerinden bahsettiğimiz ayrı meslek gruplarının Türkçe öğretmeni olarak devam etmelerini onayladılar. Buna karşı olmamıza rağmen belirli duvarları aşamadık. İnşallah gün gelip aşılacaktır.

İkinci olarak *Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı (5-8)*'nin kurulmasını 1989 yılında başardık. Şimdi Türkçe öğretmeni yetiştiren tek bölüm bu kaldı. Gerçi bu da değişik med ve cezirlerle zaman zaman karşılaşıyor, fakat çok şükür şimdilik sakin bir limandayız.

Üçüncü olarak da aynı bölüme bağlı olarak *Yabancılarla Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı, İki Dilli Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi Ana Bilim Dalı, Türk Soyularına Türkçe Öğretimi Ana bilim Dalı vb.*'nin açılması için yıllardır uğraş verdik. Bugün için bunlardan *Yabancılarla Türkçe Öğretimi Anabilim Dalı*nın yüksek lisans programının açılmasına öncü olmaya çalıştık ve bu program açıldı. Demek ki bizim 25 seneden beri verdiğimiz bu uğraş boşa gitmemiştir. Bu bakımdan mutluyuz. Gelecekte diğer anabilim dallarının da açılacağından ümitliyiz.

Türkçenin Eğitimi Bölümünden mezun meslektaşlarımız ile bendenizin nezaretinde *ses bayrağımız olan "Türkçe Öğretimi El Kitabı"* adıyla topluca bir çalışma başlattık. Bu çalışma ile yalnız *Eğitim Fakültelerinin* ihtiyacını karşılamayı değil, aynı zamanda büyük bir kitlenin, *ana kucagından - baba ocağından okula ve oradan da toplumun bütün kesimlerine doğru-sağlam ve nitelikli bir Türkçenin* kullanılmasını, yaşanmasını hedefledik. Böylece meslektaşlarımızın her birisi birbirinden daha değerli olan bölümleri hazırladılar. Türkçenin öğretimi ile ilgili olarak bazılarının bugüne kadar ayrı telden çalmalarını ortadan kaldırarak, onun yerine *dilde, işte, fikirde birlik ve beraberliği* uygulamayı öngördük.

Bilindiği gibi dil becerilerinin temelleri, çocuğun aile ortamı olan yakın çevresinde atılır, programlanmış eğitim kurumlarında belirlenen amaçlarla gelişimi sürdürülür. Bunun için temel eğitimin birinci aşamasında öğrencilere *temel okuryazarlık* becerileri olan *ilk okuma ve yazma* temel dil becerileri kazandırılmaya; temel eğitimin ikinci aşamasında Türk dilinin güzel ürünleri aracılığıyla *dilin söz varlığı, kullanım incelikleri ve kuralları sezdirilmeye* çalışılır. Bu yolla öğrencilerin *dil bilinci, okuma alışkanlığı, edebiyata karşı ilgi, yazarlık ve eleştirel düşünme becerisi* edinmeleri sağlanır.

Bu bağlamda bizim bu çalışmamız 21 bölümden oluşmaktadır. Bunlar da konuları itibarıyla; *Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri; Türk Dilinin Tarihi Gelişimi, Lehçe ve Şiveleri; Tarihi Seyir İçinde Türklerin Kullandıkları Alfabeler; Türkçenin Öğretimi Tarihine Bir Bakış; Tarihi Süreç İçerisinde Türkçe Öğretim Programları ve Türkçe Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi; Türkçenin Ana Dili Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri; Türkçe Öğretiminde Kullanılan Strateji, Yöntem ve Teknikler; Dinleme Eğitimi: Kuram, Uygulama, Ölçme ve Değerlendirme; Konuşma Eğitimi: Kuram, Uygulama, Ölçme ve Değerlendirme; Okuma Eğitimi: Kuram, Uygulama, Ölçme ve Değerlendirme; Yazma Eğitimi: Kuram, Uygulama ve Ölçme Değerlendirme; Yazım ve Noktalama Öğretimi: Kuram, Uygulama, Ölçme ve Değerlendirme; Kelime Öğretimi; Medya Okuryazarlığı; Görsel Okuryazarlık; Dil Bilgisi Öğretimi; Söylem Çözümlemesi Yaklaşımının Kavramsal Yapısı; Çocuk Edebiyatı; Eğitimde Etkili İletişim; İlkokuma ve Yazma Öğretimi; Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi* bölümlerinden oluşmaktadır. Bu bölümlerde öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının dil öğretiminde ihtiyaç duydukları kuramsal bilginin yanında uygulama, ölçme ve değerlendirme örnekleri de sunulmuştur.

Netice olarak ifade etmek isteriz ki; çocuklarımızın eğitim-öğretim sürecinin her aşamasında yapılan öğrenme-öğretme etkinliklerinin dil aracılığı ile gerçekleştirilebileceğini göz önüne aldık. Öğrencilerin temel dil becerilerinin iyi olması, okullarda bu dil becerilerinin en iyi şekilde geliştirilmesi, onların her alanda olması gerektiği gibi, akademik alanda da en üstün başarıyı elde etmelerini amaç edindik.

Bu çalışmayı hem meslektaşlarımıza hem de öğrencilerimizin hizmetine sunabilmiş olmanın hazzını yaşıyoruz. Çünkü biz Türkçe eğitimi konularını, bugüne kadar yapılan yayınlardan farklı bir bakış açısı ile ele almaya çalıştık. Kuramsal bilgi ile uygulamayı birleştirerek faydalı olacağını düşündük. Noksanlarımızı ve eklenecek bölümleri hoşgörü ve bilimsel anlayışla bize ulaştıracağınıza inanıyoruz.

Editörler

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL

Prof. Dr. Halit KARATAY

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL - Prof. Dr. Halit KARATAY

- 1. Bölüm: Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri**
Prof. Dr. Musa ÇİFCİ
Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
- 2. Bölüm: Türk Dilinin Tarihî Gelişimi, Lehçe ve Şiveleri**
Prof. Dr. Celal DEMİR
Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
- 3. Bölüm: Tarihî Seyir İçinde Türklerin Kullandıkları Alfabeler ve Yazdıkları Türkçe Metinler**
Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL
Başkent Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
- 4. Bölüm: Türkçenin Öğretimi Tarihine Bir Bakış**
Dr. Asiye DUMAN
Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
- 5. Bölüm: Tarihî Süreç İçerisinde Türkçe Öğretim Programları ve Türkçe Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi**
Doç. Dr. Duygu UÇGUN
Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
- 6. Bölüm: Türkçenin Ana Dili Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri**
Prof. Dr. Bilginer ONAN
Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
- 7. Bölüm: Türkçe Öğretiminde Kullanılan Strateji, Yöntem ve Teknikler**
Doç. Dr. Namık Kemal ŞAHBAZ
Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
- 8. Bölüm: Dinleme Eğitimi: Kuram, Uygulama, Ölçme ve Değerlendirme**
Doç. Dr. Yusuf DOĞAN
Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

9. Bölüm: Konuşma Eğitimi: Kuram, Uygulama, Ölçme ve Değerlendirme
Prof. Dr. İlhan ERDEM

İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

10. Bölüm: Okuma Eğitimi: Kuram, Uygulama, Ölçme ve Değerlendirme
Prof. Dr. Halit KARATAY

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

11. Bölüm: Yazma Eğitimi: Kuram, Uygulama, Ölçme ve Değerlendirme
Doç. Dr. Özyay KARADAĞ

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

Doç. Dr. Sedat MADEN

Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

12. Bölüm: Yazım ve Noktalama Eğitimi: Kuram, Uygulama, Ölçme ve Değerlendirme

Doç. Dr. Hasan BAĞCI

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

Arş. Gör. Dr. Sedat KARAGÜL

Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitimin Kültürel Temelleri Bölümü

13. Bölüm: Kelime Öğretimi

Dr. Öğr. Üyesi Ömer ÇİFTÇİ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

Doç. Dr. Mehmet Akif ÇEÇEN

İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

14. Bölüm: Görsel Okuryazarlığı

Doç. Dr. Mustafa BAŞARAN

Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü

15. Bölüm: Dil Bilgisi Öğretimi

Dr. Öğr. Üyesi Salih Kürşad DOLUNAY

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

- 16. Bölüm: Söylem Çözümlemesi Yaklaşımının Kavramsal Yapısı**
Doç. Dr. Ferhat ENSAR
Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
- 17. Bölüm: Medya Okuryazarlığı**
Doç. Dr. Mehmet KURUDAYIOĞLU
Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
Doç. Dr. Sait TÜZEL
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
- 18. Bölüm: Çocuk Edebiyatı**
Doç. Dr. Bayram BAŞ
Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
- 19. Bölüm: Eğitimde Etkili İletişim**
Doç. Dr. Kemalettin DENİZ
Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
- 20. Bölüm: İlkokuma ve Yazma Öğretimi**
Dr. Öğr. Üyesi Hayrettin PARLAKYILDIZ
Kıbrıs İlim Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü
- 21. Bölüm: Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi**
Doç. Dr. K. Kaan BÜYÜKİKİZ
Gaziantep Üniversitesi Gaziantep Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iv
Bölümler ve Yazarları.....	vii

I. BÖLÜM

TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ

Giriş.....	1
1. Dillerin Doğuşu ve Türk Dili.....	1
1.1 Hayatiyeti Bakımından.....	5
1.2. Konuşan Sayısı Bakımından.....	7
1.3. Tarihi Bakımdan.....	10
1.4. Coğrafyası Bakımdan.....	12
1.5. Dil Akrabalıkları Bakımından.....	16
1.6. Dil Özellikleri Bakımından.....	19
Sonuç.....	20
Kaynakça.....	20

II. BÖLÜM

TÜRK DİLİNİN TARİHİ GELİŞİMİ, LEHÇE VE ŞİVELERİ

1. Türk Dilinin Lehçe ve Şiveleri.....	23
2. Türk Yazı Dillerinin Tarihî Gelişimi.....	27
2.1. Altay Dilleri Teorisi.....	27
2.2. Ana Altayca Dönemi (MÖ. ?-?).....	30
2.3. Ana Türkçe Dönemi (MÖ. 6400).....	31
2.4. İlk Türkçe Dönemi (MS. I-V. Yüzyıl).....	31
2.5. Eski Türkçe (VI-XII. Yüzyıl).....	31
2.5.1. Köktürkçe (VI.-VIII. Yüzyıl).....	32
2.5.2. Uygur Türkçesi (VIII-XI. Yüzyıl).....	33
2.5.3. Karahanlı Türkçesi/ Hakaniye Şivesi (XI.-XIII. Yüzyıl).....	35
2.6. Orta Türkçe.....	37
2.6.1. Harezmi Türkçesi (XIV. Yüzyıl).....	37
2.6.2. Kuzey-Doğu Türkçesi.....	37
2.6.3. Batı Türkçesi / Oğuzca.....	40
Kaynakça.....	50

III. BÖLÜM

TARİHİ SEYİR İÇİNDE TÜRKLERİN KULLANDIKLARI ALFABELER VE YAZDIKLARI TÜRKÇE METİNLER

Giriş.....	53
1. İbrani Alfabesi ile Yazılan Türkçe Metinler	54
2. Çin İdeogramları (Alfabesi) ile Yazılan Türkçe Metinler.....	54
3. Manihey Alfabesiyle Yazılan Türkçe Metinler.....	55
4. Göktürk Alfabesiyle Yazılmış Türkçe Metinler	57
5. Soğd ve Uygur Alfabesiyle Yazılmış Türkçe Metinler.....	60
6. Brahmi Alfabesiyle Yazılmış Türkçe Metinler	62
7. Tibet Alfabesiyle Yazılmış Türkçe Metinler	63
8. Süryani Alfabesiyle Yazılan Türkçe Metinler.....	64
9. Ermeni Alfabesiyle Yazılan Türkçe Metinler	64
10. Grek Alfabesiyle Yazılan Türkçe Metinler	65
11. Arap Alfabesiyle Yazılan Türkçe Metinler	65
12. Kiril Alfabesiyle Yazılan Türkçe Metinler	67
13. Latin Alfabesiyle Yazılan Eski ve Yeni Türkçe Metinler	67
Sonuç.....	69
Kaynakça.....	69

IV. BÖLÜM

TÜRKÇENİN ÖĞRETİMİ TARİHİNE BİR BAKIŞ

Giriş.....	71
1. Dil öğretilirken kültür de aktarılır.....	73
2. Dil öğretimi metne dayanır.....	74
3. Dil öğretiminde hedef kitlenin o dili öğrenmeye ihtiyaç duyması önemli bir etkidir.	75
4. Öğretim Dili Olarak Türkçe.....	75
5. Türkçe-Osmanlıca Meselesi	78
6. Türkçenin Öğretimi Üzerine Çalışmalar.....	81
Kaynakça.....	86

V. BÖLÜM**TARİHİ SÜREÇ İÇERİSİNDE TÜRKÇE ÖĞRETİM PROGRAMLARI
VE TÜRKÇE ÖĞRETMENLERİNİN YETİŞTİRİLMESİ**

Giriş.....	89
1. Cumhuriyetten Önce Türkçe Öğretimi.....	89
1.1 Medreseler, Enderun ve Sıbyan Okullarında Türkçe Öğretimi.....	89
1.2. Tanzimat ve II. Meşrutiyet Döneminde Türkçe Öğretimi.....	91
2. Cumhuriyet Döneminde Türkçe Öğretimi.....	91
2.1. İlköğretim I. Kademe.....	91
2.2. İlköğretim II. Kademe.....	95
3. Türkçe Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi.....	101
Sonuç.....	105
Kaynakça.....	105

VI. BÖLÜM**TÜRKÇENİN ANA DİLİ OLARAK ÖĞRETİMİNDE KARŞILAŞILAN
SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Giriş.....	107
1. Ana Dili Eğitimi: Tanımı, Niteliği ve Amaçları.....	108
2. Yapılandırıcı Sistemin Türkçenin Ana Dili Olarak Eğitimi Sürecine Getirdiği Yenilikler.....	111
3. Türkçenin Ana Dili Olarak Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	115
3.1. Ana Dili Eğitiminde Farkındalık Oluşturma Sorunu ve Çözüm Önerileri.....	116
3.2. Türkçe Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	117
3.2.1.Lisans Derslerinin Niteliği ve Yapılanması İle İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	117
3.3. Ana Dili Eğitiminde Disiplinler Arası Çalışmaların Eksikliği.....	120
3.4. Ders Kitaplarında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri.....	123
Sonuç.....	128
Kaynakça.....	129

VII. BÖLÜM

TÜRKÇE ÖĞRETİMİNDE KULLANILAN STRATEJİ, YÖNTEM VE TEKNİKLER

Giriş.....	131
1. Türkçe Öğretimi ve Strateji	131
2. Türkçe Öğretimi ve Yöntem	132
3. Türkçe İlkokuma ve Yazma Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler ...	135
4. Türkçe Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler	138
4.1. Anlatma Yöntemi	139
4.2. Soru-Cevap Yöntemi	140
4.3. Tümevarım ve Tümdengelim Yöntemleri.....	142
4.4. Dramatizasyon (Oyunlaştırma)	143
4.5. Tartışma Yöntemi	143
4.6. Gösteri (Demonstrasyon) Yöntemi	145
4.7. Çözümleme ve Birleşim/Bireşim Yöntemleri.....	146
Kaynakça.....	147

VIII. BÖLÜM

DİNLEME EĞİTİMİ: KURAM, UYGULAMA, ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Giriş.....	149
1. İletişim-Dil İlişkisi	149
2. Dil Eğitimi	150
3. Dinleme Becerisi	151
4. Öğrenmede Dinlemenin Yeri ve Önemi	153
4.1. Dinleme Becerisinin Eğitimi	155
4.2. Dinleme Eğitiminde Süreçler	158
4.3. Dinleme ve Dikkat	161
5. Dinleme Şekil ve Türleri.....	163
5.1. Dinleme Şekilleri	163
5.2. Dinleme Türleri:.....	164
6. Dinleme Eğitimi Uygulamaları	165
1. Etkinlik: Yönergeleri Takip Etme	167
2. Etkinlik: Farkları Bulalım.....	168

3. Etkinlik: Alışveriş Problemleri	169
7. Dinlemede Ölçme ve Değerlendirme	170
8. Dinleme Becerisinin Ölçme ve Değerlendirmesinde Kullanılabilecek Araçlar	172
Sonuç.....	175
Kaynakça.....	175

IX. BÖLÜM

KONUŞMA EĞİTİMİ: KURAM, UYGULAMA, ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

1. Konuşma.....	179
2. Diksiyon.....	181
2.1. Boğumlama.....	183
2.2. Vurgu	185
2.3. Tonlama.....	187
2.4. Durak.....	191
2.5. Ulama	193
2.6. Ezgi	193
3. Konuşmanın Fizikî Unsurları	194
3.1. Ses	194
4. Konuşma Bozuklukları.....	199
4.1. Telaffuz (Boğumlama, Artikülasyon) Bozuklukları	201
4.2. Kekemelik	207
4.3. Afazi.....	210
4.4. Dizartri.....	212
4.5. Mahalli Ağızla Konuşma.....	213
4.6. Dil ve Dudak Tembelliği	214
4.7. Hızlı Konuşma.....	215
5. Dil Becerileri Açısından Konuşma Eğitiminin Önemi	215
Kaynakça.....	217

X. BÖLÜM

OKUMA EĞİTİMİ: KURAM, UYGULAMA, ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Giriş.....	219
1. Okuma Eğitimi	220
2. Bilişsel Farkındalık	225
3. Bilişsel Farkındalık Stratejilerinin Öğretimi	228
3.1. Okuma Öncesi.....	232
3.2. Okuma Sırası.....	232
3.3. Okuma Sonrası	232
4. Metin.....	233
4.1. Metinde Konu ve Ana Düşünce	234
5. Konu ve Ana Düşünceyi Bulma Öğretimi	237
5.1. Tümdengelim Yöntemi	239
5.2. Tümevarım Yöntemi	239
6. Okuma Eğitiminde Kavram Haritaları: Öğrenme Şemaları	242
6.1. Ön Organize Edicilerin Sunulması.....	243
6.2. Öğrenilecek Konunun, Metnin Sunulması	243
6.3. Bilişsel Örgütlemenin Güçlendirilmesi	243
7. Okuma Eğitiminde Kullanılabilecek Kavram Haritaları.....	244
7.1. Örümcek Harita	244
7.2. Balık Kılçığı Haritası.....	245
7.3. Sınıflama Haritası	245
7.4. Olay Zinciri.....	246
Örnek Uygulama	247
1. Ön Organize Edicilerin Sunulması-Okuma Eylemini Planlama: Metni gözden geçirme, içeriğini tahmin etme.	250
2. Öğretilecek Materyalin Sunulması: Okuduğunu İzleme-Düzenleme: Metni çözümleme; konu, ana düşünceyi ve ayrıntılarını belirleme.	252
3. Bilişsel Örgütlenmenin Güçlendirilmesi - Okuduğu Metni Değerlendirme: Metni dil ve anlatım biçimi, içerik yönünden değerlendirme.....	256
Sonuç.....	257
Kaynakça.....	259

XI. BÖLÜM

YAZMA EĞİTİMİ: KURAM, UYGULAMA VE ÖLÇME DEĞERLENDİRME

1. Yazma	263
1.1. Yazı	263
1.2. Yazma Becerisi	264
1.3. Yazma ve Konuşma	268
1.4. Yazma Becerisinin Edinimi ve Gelişimi	269
1.5. Yazma Eğitiminin Temel Kavramları	270
2. Yazma Öğretiminde Yöntem ve Teknikler	277
2.1. Anlatma (Düz Anlatım)	279
2.2. Örnek Olay	279
2.3. Gözlem	279
2.4. Problem Çözme	280
2.5. Listeleme	280
2.6. Küpleştirme	280
2.7. Kavram Haritası	281
2.8. Kelime Ağı (Cluster) Oluşturma	281
2.9. Top Taşıma	282
2.10. Birleştirilmiş İş Birlikli Okuma ve Kompozisyon (BİOK)	283
3. Yazma Öğretiminde Materyal Kullanımı	285
3.1. Ders Kitabı	287
3.2. Tahta	287
3.3. Defter	287
3.4. Sözlük	287
3.5. Yazım Kılavuzu	288
3.6. Kaynak Eserler	288
3.7. Tepegöz	288
3.8. Projeksiyon	288
3.9. Bilgisayar	288
3.10. Okul/Sınıf Gazeteleri	289
3.11. Afiş/Pano	290
Diğer Yardımcı Materyaller	291
4. Yazma Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme Süreci	292
Örnek Yazma Ölçek ve Formları	295
Kaynakça	299

XII. BÖLÜM

YAZIM VE NOKTALAMA EĞİTİMİ: KURAM, UYGULAMA, ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Giriş.....	303
1. Yazım (İmla).....	306
2. Noktalama	308
3. Yazım ve Noktalama Öğretimi	310
1. Nokta (.).....	311
2. Virgül (,)	312
3. Noktalı virgül (;).....	312
4. İki nokta (:)	312
5. Üç nokta (...)	312
6. Kısa çizgi (-)	312
7. Eğik çizgi (/)	313
8. Yay ayraç (())	313
9. Kesme işareti (‘)	313
4. Yazım ve Noktalama Öğretiminde Kullanılabilecek Strateji, Yöntem ve Teknikler:	318
5. Yazım ve Noktalama Öğretiminde Uygulanabilecek Etkinlikler:	320
6. Yazım ve Noktalama Kurallarını Uygulayabilme Becerisini Ölçme ve Değerlendirme	327
Kaynakça.....	329

XIII. BÖLÜM

KELİME ÖĞRETİMİ

1. Kelime ve Kelime Hazinesi.....	331
2. Kelime Hazinesiyle Dil Becerileri Arasındaki İlişki	332
3. Kelime-Bağlam İlişkisi (Metin Temelli Kelime Öğretimi).....	334
4. Kelime Hazinesinin Geliştirilmesi	336
5. Etkinlik Örnekleri	337
Kaynakça.....	342

XIV. BÖLÜM

GÖRSEL OKURYAZARLIĞI

Giriş.....	345
1. Görseller ve Kullanım Amaçları.....	346
1.1. Görsellerin İşlevleri.....	348
1.2. Görsellerin Okunması	356
2. Görsel Okuryazarlığı.....	357
2.1. Görsel Okuryazarlığı Eğitimi	358
2.2. Görsel Öğeler	358
1. Jest ve mimikler.....	359
2. Alan	360
3. Doku	360
4. Nokta	361
5. Çizgi.....	361
6. Şekil	362
7. Renk.....	362
8. Diyagram ve şemalar (şematik/organize edici görseller)	363
9. Grafikler	365
10. Resim.....	366
11. Tablo	366
2.3. Görsel Tasarımında Dikkat Edilmesi Gereken İlkeler	367
1. Bütünlük (Ahenk).....	367
2. Denge.....	368
3. Vurgu.....	369
4. Hizalama	369
5. Yakınlık	369
6. Basitlik.....	369
7. Şekil Zemin İlişkisi	369
8. Oran-Ölçek.....	370
9. Ritim.....	370
10. Okunabilirlik.....	370
3. Sınıf Ortamında Görsel Kullanımı.....	371
Kaynakça	372

XV. BÖLÜM

DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİ

Giriş.....	375
1. Dil Bilgisi Öğretiminin Amacı ve Önemi	376
2. Dil Bilgisi Öğretiminde Uygulanan Temel Yaklaşımlar	381
2.1. Davranışçı Dil Öğretim Yaklaşımı	381
2.2. Bilişsel Dil Öğretim Yaklaşımı	382
2.3. Yapılandırıcı Dil Öğretim Yaklaşımı.....	382
3. Dil Bilgisi Öğretiminde Yöntem ve Teknikler	383
3.1. Anlatma Yöntemi	383
3.2. Soru-Cevap Yöntemi.....	384
3.3. Tartışma Yöntemi	385
3.4. Gösteri (Demonstrasyon) Yöntemi.....	387
3.5. Dramatizasyon (Oyunlaştırma)	388
3.6. Gözlem.....	389
3.7. Çözümleme ve Birleşim Yöntemleri	390
3.8. Tümevarım ve Tümdengelim Yöntemleri	390
4. Dil Bilgisi Öğretiminde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar.....	391
5. İlköğretim Türkçe Dersi Programlarında Dil Bilgisi Öğretimi.....	392
6. Sınıf Dil Bilgisi Amaç ve Kazanımları	393
7. Sınıf Dil Bilgisi Amaç ve Kazanımları	394
8. Sınıf Dil Bilgisi Amaç ve Kazanımları	395
6. Dil Bilgisi Öğretimine Yönelik Etkinlikler	396
7. Dil Bilgisi Öğretiminde Ölçme ve Değerlendirme	405
1. Kısa Cevaplı Testler.....	406
2. Doğru-Yanlış Testleri	406
3. Çoktan Seçmeli Testler	406
4. Eşleştirmeli Sorular	407
5. Açık Uçlu Sorular	407
6. Sözlü Sınavlar	407
Kaynakça.....	408

XVI. BÖLÜM

SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ YAKLAŞIMININ KAVRAMSAL YAPISI

Giriş.....	411
Söylem İşleme Süreçleri.....	415
Sonuç.....	418
Kaynakça.....	419

XVII. BÖLÜM

MEDYA OKURYAZARLIĞI

Giriş.....	421
1. Okuryazarlık Nedir?	421
2. Medya Nedir?.....	424
3. Medya Okuryazarlığı Nedir?	425
4. Neden Medya Okuryazarlığı?.....	426
5. Yüksek Oranda Medya Tüketimi.....	426
6. Medya Araçlarının Çeşitlenmesi.....	427
7. Medya İletilerinin (Enformasyonun) Miktarındaki Artış	429
8. Medya Okuryazarlığı Eğitimi	432
9. Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Tanımı.....	436
10. Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Dört Temel Boyutu	438
11. Medya Okuryazarlığı Eğitiminde İki Temel Yaklaşım	439
12. Medya Okuryazarlığı Eğitiminin Temel İlkeleri	440
1. Bütün Medya Mesajları Kurgudur	441
2. Medya Mesajları, Kendine Özgü Kurallar Kullanılarak Yaratıcı Bir Dille Kurgulanmıştır.....	441
3. Aynı Mesajı Farklı Kişiler Farklı Biçimde Algılayabilirler	441
4. Medya Mesajları Gizlenmiş Değer ve Görüşler İçerir	442
5. Medyadaki Mesajların Çoğu Kazanç ya da Güç Elde Edebilmek için Kurgulanır	442
13. Medya Okuryazarlığı ve Türkçe Eğitimi	443
14. Türkçe Derslerinde Okuryazarlık Becerilerinin Yeri.....	443
15. Medya Okuryazarlığının Eğitiminde İki Yaklaşım: Müstakil Ders-İlave Müfredat Etkinlikleri	444
16. Medya Okuryazarlığının, Türkçe Dersi Öğretim Programında Yer Alan Temel Dil Becerileri ve Kazanımlar ile İlişkisi	445
17. Medya Okuryazarlığı Eğitimini Anadili Eğitimi İle Birleştiren Ülkeler	446
1. Asya Kıtası.....	447

2. Avrupa Kıtası	448
3. Amerika Kıtası	450
4. Okyanusya Kıtası	451
5. Afrika Kıtası	452
18. Türkçe Derslerinde Yararlanılabilecek Medya Okuryazarlığı Etkinlik Örnekleri	452
Kaynakça	459

XVIII. BÖLÜM

ÇOCUK EDEBİYATI

Giriş	465
1. Çocuk, Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı	466
1.1. Çocuk ve Çocukluk	466
1.2. Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı	468
1.3. Çocuk Edebiyatının Tarihi Seyri	470
2. Türkçe Öğretimi Açısından Çocuk Edebiyatı	483
2.1. Cumhuriyet Dönemi Türkçe Dersi Programlarında Çocuk Edebiyatı	484
2.2. Temel Dil Becerilerinin Geliştirilmesinde Çocuk Edebiyatı	493
3. Çocuk Edebiyatı Ürünleri ve Çocuk Kitaplarının Biçimsel Özellikleri	510
3.1. Çocuk Edebiyatı Ürünleri	510
3.2. Çocuk Edebiyatı Ürünlerinde Bulunması Gereken Biçimsel Özellikler	513
Sonuç	515
Kaynakça	517

XIX. BÖLÜM

EĞİTİMDE ETKİLİ İLETİŞİM

1. İletişim	519
1.1. Kaynak	520
1.2. Mesaj	521
1.3. Kodlama	521
1.4. Kanal	522
1.5. Alıcı	523
1.6. Geri bildirim (Dönüt)	523
1.7. İletişimde Amaç	523

2. Etkili İletişimin Amacı: İkna.....	524
2.1. İkna Edici İletişimin Ögeleri	525
2.2. İkna ve Dil.....	530
2.3. İkna Tekniklerinin Psikolojik Temelleri.....	532
2.4. İkna Beceri ve Teknikleri	536
3. Eğitimde Etkili İletişim.....	540
3.1. Bir İletişim Süreci Olarak Eğitim	541
3.2. Eğitimde İkna	541
4. Etkili İletişimde Dikkat Edilmesi Gereken Davranışlara	
Yönelik İkna Beceri ve Teknikleri	547
Kaynakça.....	569

XX. BÖLÜM

İLKOKUMA VE YAZMA ÖĞRETİMİ

1. İlkokuma – Yazma Öğretimi’nin Önemi.....	573
2. İlkokuma –Yazmanın Amacı	574
3. İlkokuma -Yazma Öğretimi’nde Başarılı Olma Yolları.....	576
3.1. İyi Bir Hazırlık ve Plânlama Yapma	576
3.2. Seviye Grubu Yöntemini Uygulama	576
3.3. Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretmensiz Saatlerin Değerlendirilmesi:	578
3.4. Ev Ödevi Vermeme	580
3.5. Tecrübeli Öğretmenlerden Faydalanma.....	581
4. İlkokuma -Yazma Öğretimi’nde Öğretmenin Rolü	581
5. İlkokuma-Yazma Öğretimi’nin Fizyolojik ve Psikolojik Açıklaması.....	583
5.1. Çocuğun Zekâ Durumu	584
5.2. Sinir-Kas Koordinasyonu.....	584
5.3. Göz Hareketleri	584
6. İlkokuma –Yazma Öğretiminde Kullanılan Yöntem ve Teknikler.....	585
6.1. Harf (Bireşim) Yöntemi	586
6.2. Karışık (Eklektik)Yöntem.....	587
6.3. Çözümleme Yöntemi	587
6.3.1. Çözümleme Yönteminin Kuramsal Esasları.....	588
6.3.2. Çözümleme Yönteminin Psikolojik ve Fizyolojik Esasları.....	588
6.3.3. Çözümleme Birimleri	589
7. 2005 İlköğretim Türkçe Ders Programına Göre	
İlkokuma-Yazmaya Başlama.....	590

7.1. İlkokuma – Yazmaya Başlama ve İlerleme.....	590
7.1.1. Sesi Hissetme ve Tanıma	590
7.1.2. Harfi Yazma ve Okuma.....	590
7.1.3. Hece, Kelime ve Cümle Oluşturma.....	591
7.1.4. Metin Oluşturma	591
7.1.5. Okuryazarlığa Ulaşma	592
8. Ölçme ve Değerlendirme	601
9. İlkokuma-Yazma Öğretimi İle İlgili Kazanımlar	605
Sonuç.....	606
Kaynakça.....	608

XXI. BÖLÜM

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE ÖĞRETİMİ

Giriş.....	615
1. Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi	616
2. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni.....	623
2.1. Avrupa Konseyi Yabancı Dil Ortak Başvuru Metninin Amacı ve Hedefleri.....	623
2.2. Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metninin Kullanım Alanları	624
2.3. Ortak Dil Düzeyleri	626
2.4. Dil Becerilerine Göre Dil Düzeyleri	626
2.4.1. Dinleme / Anlama	627
2.4.2. Okuma/Anlama	627
2.4.3. Konuşma / Karşılıklı Konuşma.....	628
2.4.4. Sözlü Anlatım.....	629
2.4.5. Yazma/Yazılı Anlatım.....	630
3. Avrupa Dil Dosyası	631
Sonuç.....	632
Kaynakça.....	633
YAZARLAR HAKKINDA.....	635

1. BÖLÜM

TÜRKÇENİN DÜNYA DİLLERİ ARASINDAKİ YERİ

Prof. Dr. Musa ÇİFCİ

Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

Giriş

Konuşucuları açısından bakıldığında her dil çok değerli ve yetkindir. Başka dillerin konuşucuları ise kendi dillerine karşı geliştirdikleri duygusallıkla diğer diller hakkında olumsuz değerlendirmelerde bulunabilirler. Gerçekte ise bir dilin değeri, başka dillerle objektif ölçütlere göre karşılaştırıldığında belirlenebilir.

Türkçenin dünya dilleri arasındaki yerini belirlemek, esasen Türkçenin çok değerli olduğunu ispata çalışmak değil, onun dünya dilleri fotoğrafındaki konumunu görmeye çalışmaktır. Bir dilin değerli olup olmadığını, başka bir dilin araştırmacısının belirtmesi daha etkili ve kayda değer olacaktır. Burada, Türk dilinin dünya dilleri arasındaki yeri, dillerin doğuşuna vurgu yapılarak belirlenmeye çalışılacak; varlığını sürdürebilme gücü bakımından (hayatiyeti), konuşucuları bakımından, yaşadığı coğrafyalar bakımından, diğer dillerle akrabalık ilişkileri bakımından değerlendirilecektir.

1. Dillerin Doğuşu ve Türk Dili

Dil olgusunun ortaya çıkışı meselesi geçmişten günümüze kadar sosyal bilimcileri meşgul edegelmiştir. “İlk dil ne zaman ve nasıl ortaya çıktı?”, “İnsanoğlunun konuştuğu ilk dil hangisi idi?” gibi sorular, bilimin kendi aletleriyle, yol ve yöntemleriyle cevaplanamamıştır. Elimizde bulunan yazılı belgelerin tarihi, ilk insanın dünyaya geliş zamanlarıyla kıyaslandığında çok yeni bir tarihi işaret etmektedir. En eski yazılı belgelere sahip olan Sümercenin tarihi yaklaşık M.Ö.

5500'dür. Bu ise insanlık tarihiyle kıyaslandığında dün kadar yakındır: “Yapılan en son araştırmalar, ilk insanların bundan 1 milyon yıl kadar önce yaşadıklarını ortaya koymaktadır.” (Aksan, 2009: 94).

İnsanoğlunu meşgul eden dilin doğuşu ve türeyişi ile ilgili çeşitli kaynaklardan bilgiler elde etmemiz mümkündür. Bu kaynaklar şu şekilde sıralanabilir: Efsanevi bilgiler, kutsal kitaplardaki bilgiler, dil türeyiş teorileri. Bunların içerisinde en güvenmek durumunda bulunduğumuz kutsal kitapların verdiği bilgilerdir.

Efsanevi Bilgilere göre: Çinlilerdeki efsaneye göre, bir su kaplumbağası, sırtındaki çizgili şekillerde imparatorun önüne çıkmış ve ona yazıyı öğretmiştir. Babillere göre, yarı balık, yarı insan olan bir deniz canavarı, sudan çıkarak insanlara yazıyı öğretmiştir. Hint mitolojisine göre baş tanrı Brahma, kendi görünüşlerinden bir tanesi olan Vac aracılığı ile hem dünyayı hem içindeki varlıkları yaratmıştır. Hintlilere göre yıldırımın sesi Vac'ın sesidir. Vac aynı zamanda insan dilinin de tanrısıdır. Bu bakımdan söz yani ses ebedidir. Vedalara göre söz ebedi olduğu gibi, dört bölümden oluşmaktadır. Bu bölümden yalnız bir tanesi insanlara düşmüştür. Hint felsefesine göre kelimenin maddesi fani, cevheri ise ebedidir (Özkan, Tören, Esin, 2006:6)

Bu efsanevi bilgilerin dışında Herodot'un aktardığına göre M.Ö. VII. yüzyılda Mısır hükümdarı olan Psammetik dünya üzerinde konuşulan en eski dili bulmak amacıyla bir deney yaptırmaya karar verir. Bu deneye göre yeni doğmuş iki bebek ailelerinden alınacak ve hiç kimsenin ve hiçbir sesin olmadığı bir yerde büyütüleceklerdir. Bakıcılarının onlarla konuşması kesinlikle yasak olacaktır. Deney gerçekleştirilir ve iki bebek bütün seslerden arınmış olan bir yerde büyütülürler. Aradan iki yıl geçer ve bebeklerden birinin “*bekos*” sözcüğünü söylediği işitilir. Mısır dilinde bir anlamı olmayan bu sözcüğün hangi dilde olduğu araştırılır ve Frigya dilinde “*ekmek*” anlamına geldiği keşfedilir. Bu efsane, dilin doğuşu ile ilgili merakın milattan önceki devirlere kadar gittiğini ve ilk dilin hangisi olduğunu keşfetmek için bir çaba harcandığını gösterir. Benzer bir hikâye de Kaygusuz Abdal tarafından anlatılır: Tanrı, Cebrail vasıtasıyla Hz. Âdem'in cenneti terk etmesi emrini ilettilğinde, Hz. Âdem, hangi dilde iletilmişse, bu emri anlamak istemez. Bunun üzerine Tanrı Cebrail'e git, Türki dilince söyle der. Emri Türkçe alan Hz. Âdem cenneti terk eder. Burada Kaygusuz bize ilk insanın Türkçe bildiğini ve konuştuğunu anlatır (Güzel, 1981: 220-221). Kaygusuz, hem Türkçenin eskiliği dolayısıyla kendi ana dil bilincini güçlendirmekte hem de on dördüncü yüzyılın başlarında Türkçeye karşı gelişen olumsuz tutumlara (Türker-Küyel, 1991:14-15) cevap vermektedir.

Kutsal Kitaplardaki Bilgiler: Dillerin doğuşu ile ilgili kutsal kitaplarda çeşitli bilgilere rastlanmaktadır. Bunlardan biri Tevrat'ta geçen Babil Kulesi ile ilgili olmaktadır. Bu bilgiye göre Nuh tufanından önce tek bir kavim ve tek bir dil mevcuttu. Nuh tufanından sonraki durum şu şekilde anlatılmaktadır:

“Ve bütün dünyanın dili bir ve sözü birdi. Ve vaki oldu ki, şarkta göçtükleri zaman Şinar diyarında bir ova buldular ve orada oturdular. Ve birbirlerine dediler: Gelin kerpiç yapalım ve onları iyice pişirelim. Onların taş kerpiçleri ve harç yerine ziftleri vardı. Ve dediler: Bütün yeryüzü üzerine dağılmayalım diye, gelin kendimize bir şehir ve başı göklere erişecek bir kule bina edelim ve kendimize bir nam yapalım. Ve âdemoğullarının yapmakta oldukları şehri ve kuleyi görmek için Rab indi ve Rab dedi: İşte bir kavimdirler ve onların hepsinin bir dili var ve yapmağa niyet ettiklerinden hiçbir şey onlara men edilmeyecektir. Gelin, inelim ve birbirinin dilini anlamasınlar diye, onların dilini orada karıştıralım. Ve Rab onları bütün yeryüzü üzerine oradan dağıttı; çünkü Rab bütün dünyanın dilini orada karıştırdı ve Rab onları bütün yeryüzü üzerine oradan dağıttı.” (Eski Ahit, Tekvin, Bap,11/1-9-).

Bunun dışında Tevrat'ta Âdem'in canlılara ad koymasıyla ilgili şu bölüm yer almaktadır:

“Ve Rab Allah dedi ki Âdem'in yalnız olması iyi değildir; kendisine uygun bir yardımcı yapacağım. Ve Rab Allah her kır hayvanını ve göklerin her kuşunu topraktan yaptı ve onlara ne ad koyacağını görmek için Âdem'e getirdi ve Âdem her birinin adını ne koydu ise, canlı mahlûkun adı o oldu. Ve Âdem bütün sığırlara ve göklerin kuşlarına ve her kır hayvanına ad koydu; fakat Âdem için kendisine uygun yardımcı bulamadı. Ve Rab Allah Âdem'in üzerine derin uyku getirdi ve uyudu. Ve onun kaburga kemiklerinden birini aldı ve yerini etle kapladı. Ve Rab Allah Âdem'den aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaptı, ve onu Âdem'e getirdi. Ve Âdem dedi ki: Şimdi bu benim kemiklerimden kemik ve etimden ettir; buna “nisa” denilecek, çünkü o insandan alındı.” (Eski Ahit, Tekvin, Bap, 2/18-23-Özkan vd, 2006:14).

“Ve Adem karısının adını Havva koydu, çünkü bütün yaşayanların anası oldu.” (Eski Ahit, Tekvin Bap, 3/20-21).

İncil’de de kelamla ilgili olarak şu kayıt bulunmaktadır:

“Kelam başlangıçta var idi ve Kelam Allah nezdinde idi ve kelam Allah idi.”(İncil Yuhanna, Bap, 1/1-2).

Kur’an-ı Kerim’de ise Hz. Âdem’in yaratılmışlara isim vermesi hadisesi Bakara suresinde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Allah Âdem’e bütün isimleri öğretti. Sonra onları (isimleri öğretilen şeyleri) meleklerle gösterip: Haydi sözünüzde sadık iseniz, bana şunları adlarıyla haber verin buyurdu.

Melekler: Ya Rab’ Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senin bize öğrettiklerinden başka bilgimiz yoktur. Şüphesiz âlim ve hâkim olan (her şeyin iç yüzünü bilen, her şeyi yerli yerince yapan) ancak sensin, dediler.

(Bunun üzerine) Ey Âdem! Onların isimlerini (eşyaların isimlerini) bunlara (meleklerle) haber ver buyurdu. Âdem onların isimlerini bunlara haber verince (Allah): Ben size, muhakkak göklerde ve yerde görülmeyenleri (oralardaki sırları) bilirim. Bundan da öte gizli ve açık yapmakta olduğunuzu da bilirim, dememiş miydim? Buyurdu. (Kur’an-ı Kerim, Bakara 2/31-33).

Her üç kutsal kitapta da dilin insanlara doğuştan verilen bir özellik olduğu vurgulanmış, diller tanrısal bir öge olarak yorumlanmıştır.

Dil Türeyiş Teorileri

İlk dilin ortaya çıkışı ve dillerin türeyişi üzerine bilimin çeşitli teoriler geliştirmeye çalıştığını görüyoruz. Semeresiz bir beyin fırtınası çalışmasını aşamayan bu teorilerden bazıları şunlardır:

Yansımaları Temel Alan Görüş: Bu görüşe göre insan doğada meydana gelen olayların, hayvanların ve diğer ses çıkaran nesnelerin seslerinin yansımından faydalanarak dili meydana getirmiştir. Türkçede ve dünyadaki birçok dilde yansıma sözcükler bulunmaktadır. Dillerin bu şekilde oluşmuş olma durumu hakkında bir kesinlik olamayacağı gibi dillerin kelime üretiminde yansıma sözcüklerden faydalandığı bir gerçektir. Türkçede kedinin “miyavlaması” köpeğin “havlaması” suyun “şırıldaması”, aslanın “kükremesi” hep yansımalarından oluşan sözcüklerdir.

Ünlemleri Temel Alan Görüş: Bu görüşe göre dil insanların yaşadığı olaylar karşısında verdikleri tepkinin bir karşılığı olan ünlemlerin zamanla sözcüklere dönüşmesiyle oluşmuştur. “oflamak”, “inlemek” gibi fiiller ünlemlerden türemiş olsalar da dil içindeki sayıları oldukça sınırlı oldukları için dilin doğuşunu ünlemlere bağlamak doğru görünmemektedir.

İş Kuramı: 19. yüzyılın sonlarına doğru ortaya atılan bu görüşe göre dil ilkel insanların toplu halde iş yapmaları sırasında ortaya çıkan seslerden doğmuştur. Örneğin toplu halde bir eşyayı kaldırırken “hop” denilmesi gibi. Dilde bu şekilde birkaç sözcük var olsa da dilin kaynağını bu görüşe dayandırmak oldukça zordur.

Jest ve Mimikleri Temel Alan Görüş: Bu görüşe göre insanlar bazı duygularını ifade edebilmek için beden ve yüz hareketlerini kullanırken bu hareketlerin ağızda konuşma organlarına yansması ile kelimeler ortaya çıkmıştır.

Müziği Temel Alan Görüş: Bu görüşe göre dil insanların söylediği şarkılardan oluşmuştur. Toplu halde çalışırken çıkarılan birtakım ritmik sesler yapılan işi kolaylaştırıyordu. Zamanla bu ritmik seslerin şarkılara dönüşmesi ile dilin ortaya çıktığı görüşü savunulmaktadır.

1.1 Hayatıyeti Bakımından

Dünyada altı binden fazla dil konuşulmaktadır. Bu dillerden bir kısmı bölgesel, bir kısmı ulusal, bir kısmı uluslararası ve bir kısmı da azınlık dillerdir. Dünyada var olan bu dillerden bazıları yok olma tehlikesi altındadır. UNESCO kaybolma tehlikesi altında olan bu dilleri dört gruba ayırmıştır:

1. Vulnerable (Korunmasız)
2. DefinitelyEndangered (Mutlak surette tehlikede)
3. SeverelyEndangered (Ağır derecede tehlike altında)
4. CriticallyEndangered (Yok olmak üzere)
5. Extinct (Yok olmuş)

Bu duruma göre dünyada konuşulan yaklaşık 6000 dilin yarıya yakını yok olma tehlikesi altındadır (UNESCO, 2011). Ayrıca UNESCO'nun 2009 yılı raporuna göre sınıflandırılmış olan bu dillerden 538'i “yok olmak üzere”, 502'si “ağır derecede” 602'si “mutlak surette” tehlike altındadır. 607 dilse “korunmasız” durumdadır. Hazırlanmış olan bu raporlara göre belirlenmiş olan tehlike gruplarının içerisinde Türkçenin bazı kolları da yer almaktadır.